

Zuzana Čaputová i jej prezydentura na Słowacji w latach 2019-2024

Iwona Jakimowicz-Pisarska, *Polish Naval Academy of the Heroes of
Westerplatte (Gdynia, Poland)*

E-mail: i.pisarska@amw.gdynia.pl

<https://orcid.org/0000-0001-7487-2096>

Streszczenie

Każda głowa państwa tworzy swój własny styl przywództwa politycznego. Wpływ Zuzany Čaputovej na słowacką politykę stał się obiektem analiz i uznany został za swoisty fenomen w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Jej działania mobilizowały Słowaków w kierunku modernizacji i europeizacji. Prawie natychmiast po wygranych wyborach, Čaputová stała się również słowackim symbolem demokracji. Z drugiej strony, brak poparcia politycznego partii słowackich, polityczne problemy oraz styl rządzenia wielu polityków w Bratysławie niweczył jej starania i uniemożliwiał demokratyczne zmiany wewnątrz państwa. Jej podejście do wielu problemów, promowane wartości i tworzenie wysokich standardów etycznych w rozwiązywaniu politycznych sporów nie zdołały zmusić polityków słowackich do poprawy jakości debaty publicznej w tym kraju. Aczkolwiek, fenomen słowackiej prezydentury Čaputovej zachęca do analiz i pytań o nowoczesne przywództwo polityczne i problemy, jakie stoją na drodze współczesnych demokracji w populistycznych czasach.

Słowa kluczowe: kobiece przywództwo, polityka genderowa, upadek standardów politycznych, Słowacja, prezydent

Zuzana Čaputová and her presidency of Slovakia in 2019-2024

Abstract

Each head of state creates its own style of leadership. Zuzana Čaputová and her influence on Slovak politics became the object of analysis and was considered a peculiar phenomenon in the Central and Eastern European countries. Indeed, her actions mobilised the Slovaks for modernisation and Europeanisation. Almost immediately after winning the election, Čaputová also became a Slovak symbol of democracy. On the other hand, the lack of political support from Slovak parties, political

problems and the governing style of many politicians in Bratislava thwarted her efforts and prevented democratic change within the state. Her approach to many issues, the values promoted and the creation of high ethical standards in the resolution of political disputes have failed to push Slovak politicians to improve the quality of public debate in the country. Yet, the phenomenon of Čaputová's presidency of Slovakia leads to analysis and questions about modern political leadership and the problems that stand in the way of modern democracies in populist times.

Keywords: women's leadership, gender policy, collapse of political standards, Slovakia, president

O ile badania dotyczące przywództwa politycznego są od wielu dekad tematem rozpraw naukowych i dyskusji akademickich, o tyle kwestia kobiecego przywództwa i politycznej drogi wydaje się nadal zaniedbaną ich częścią. Proponowany tekst stanowi skromne uzupełnienie tego fragmentu politologicznych rozważań nad europejskim przywództwem politycznym. Fenomen Zuzany Čaputovej nie wynika jedynie z jej płci. Składa się na niego wiele innych czynników, które należy uwzględnić oceniając decyzję podjętą przez nią i ogłoszoną w czerwcu 2023 roku, o niekandydowaniu na kolejną kadencję. Jej kariera polityczna i przywództwo jako głowy państwa są również historią państwa słowackiego (Kosatík 2021: s. 203–205). Naczelnymi problemami badawczymi są podejście i postawa, jakie reprezentuje Zuzana Čaputová, a które prowokują do szukania odpowiedzi na temat stylu przywództwa w Europie Środkowej w XXI wieku. Nie chodzi tutaj tylko o męski czy kobiecy sposób sprawowania władzy, ale o demokrację i dalsze jej funkcjonowanie w Republice Słowackiej.

Cel artykułu, pytania badawcze i metodologia

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie czynników, które przesądziły nie tylko o rezygnacji głowy państwa z ubiegania się o reelekcję, ale o wycofaniu się z bieżącego, głównego nurtu życia politycznego na Słowacji i zajęcia się ponownie kwestiami będącymi domeną organizacji pozarządowych, m.in. ochroną środowiska czy wsparciem kobiet.

Pytania o drogę Čaputovej w politycznej karierze oraz wykonywanie funkcji głowy państwa – to są jednocześnie pytania o sytuację polityczną i stan demokracji na Słowacji w trzeciej dekadzie XXI wieku. Jaka jest współczesna Słowacja i jaką polityczką jest Zuzana Čaputová? Jakie uprawnienia ma prezydentka, a jaką rolę odegrał jej autorytet oraz styl uprawiania polityki w czasie sprawowania funkcji głowy państwa? Co spowodowało, że nie zdecydowała się kandydować ponownie i czy jej decyzja jest zrozumiała dla Słowaków? Jaką Słowację zostawi Zuzana Čaputová w 2024 roku, odchodząc ze stanowiska? Te pytania badawcze stały się kanwą prezentowanego tekstu.

Artykuł powstał przy wykorzystaniu metody właściwej dla nauk społecznych, w szczególności stosowanej w dyscyplinie nauki o polityce i administracji, jaką jest studium przypadku. Przydatna stała się też metoda biograficzna, która coraz częściej jest implementowana z nauk pokrewnych do dyscypliny nauki o polityce i administracji, szczególnie gdy omawiane są sylwetki polityczne. Prezentowany tekst jest częścią

większych badań prowadzonych przez autorkę na temat kobiecej aktywności politycznej na słowackiej scenie politycznej po wejściu Słowacji do Unii Europejskiej w 2004 roku.

Sylwetka polityczna słowackiej prezydentki

Zuzana Čaputová jest pierwszą kobietą, która objęła stanowisko głowy państwa w Republice Słowackiej (Kosatík 2023), a także jedną z niewielu pań, jakie zdecydowały się na aktywny udział w polityce tego dość młodego państwa Europy Środkowej.

Čaputová przez długi czas swojej aktywności zawodowej była prawniczką związaną z tzw. „trzecim sektorem”¹ i niewiele wskazywało na to, że zdecyduje się wejść do ogólnokrajowej polityki. Poza byciem współzałożycielką i pełnieniem funkcji wiceprzewodniczącej ruchu *Progresywna Słowacja* (st. *Progresívne Slovensko*, PS), w latach 2018–2019, nie miała innego doświadczenia jako polityczka. Dopiero po szoku, jakim było zabójstwo Jána Kuciaka i Martiny Kušnírovej, zgłosiła swoją kandydaturę w wyborach prezydenckich reprezentując demokratyczny ruch *Progresívne Slovensko* (Grzesiczak 2019). Poza własnym ugrupowaniem do głosowania na nią wezwaty też partie *Wolność i Solidarność* (st. *Sloboda a Solidarita*, SaS), *Zwyczajni Ludzie i Niezależne Osobistości* (st. *Obyčajní Ľudia a Nezávislé Osobnosti*, OĽaNO) i wówczas *Demokraci* (st. *Demokrati*), która od 2023 roku funkcjonuje pod nazwą SPOLU (st. *SPOLU – občianska demokracia*). Była to dość różnorodna grupa wsparcia: od liberalnej, ale eurosceptycznej SaS, przez konserwatywną koalicję mniejszych ugrupowań Igora Matoviča OĽaNO, aż po konserwatywno-liberalny ruch, jaki w 2023 roku przekształcił się w tzw. formację *Modrá koalícia*. Można było zatem już w 2019 roku zakładać z dużą dozą prawdopodobieństwa, że tak różnorodne stronnictwa z ambitnymi liderami długo nie utrzymają jednolitego frontu wspólnego poparcia dla polityki nowej prezydentki.

Jej kampania była skoncentrowana wokół haseł pojednania, szacunku do politycznych przeciwników oraz wartości liberalnych, demokratycznych i proeuropejskich. Mimo licznych głosów próbujących zdyskredytować jej kandydaturę,² Čaputová konsekwentnie kreowała swój wizerunek polityczki otwartej na współpracę nawet odmiennych stronnictw politycznych oraz godzenie wartości liberalnych i demokratycznych na słowackiej scenie politycznej. Nawotywała do jedności społeczeństwa słowackiego i wspólnej walki o europejskie standardy polityczne. Jednym z jej głównych postulatów było wzmocnienie niezależności policji oraz prokuratury, która przez Słowaków uważana jest za wyjątkowo podatną na polityczne naciski. W ostatnich dniach kampanii wyborczej ważnym tematem stała się kwestia ratyfikowania konwencji stambulskiej, której przedmiotem jest zwalczanie przemocy wobec kobiet. Mimo, że Čaputová prezentowała się jako jej zwolenniczka i podkreślała, jak ważna jest ochrona kobiet i dzieci przed przemocą domową, słowacki parlament odrzucił ten dokument. Dzięki tak

¹ Tzn. sektorem organizacji pozarządowych, NGOs.

² M.in. odnoszono się do jej niewielkiego doświadczenia politycznego, sytuacji prywatnej (rozwódka z dwójką dzieci), atakowano za działalność gospodarczą niezgodną z prawem (ale to były zarzuty niezgodne z prawdą).

prowadzonej niekonfrontacyjnej kampanii wyborczej i jasnemu przekazowi Čaputová zyskała szerokie poparcie tak liberalnej, jak i konserwatywnej części wyborców na Słowacji. Nie ukrywała też „swoich kontrowersyjnych poglądów (np. zgody na adopcję dzieci przez pary homoseksualne), deklarowała jednak, że zmiany polityczne w sprawach światopoglądowych wymagają szerokiego konsensu” (Groszkowski 2019; por. Applebaum 2019). Tym samym Čaputová sygnalizowała gotowość do dialogu i chęć szukania rozwiązań, które mogłyby zostać zaakceptowane przez większość obywateli Słowacji. Odmawiała udziału w szowinistycznym dyskursie dotychczasowych liderów słowackiej sceny politycznej napędzanych ambicjami i narcyzmem.

W 2019 roku Zuzana Čaputová została najmłodszą polityczką i pierwszą kobietą, którą wybrano na stanowisko głowy państwa na Słowacji (Kiššová 2019). Od pierwszych dni jej prezydentura różniła się aktywnością oraz oceną jej działań na polu polityki zagranicznej i wewnętrznej względem dotychczasowych działań poprzednich słowackich prezydentów.

Pierwsza i ostatnia kadencja Čaputovej

Wielkim zwycięzcą wyborów parlamentarnych w lutym 2020 roku stało się ugrupowanie OĽaNO (zdobywając 25% głosów), którego kandydatów uważano za nieprzewidywalnych, a program za populistyczny i enigmatyczny, pomimo że ich lider Igor Matovič starał się budować wizerunek wiarygodnego polityka. Co ważne, mandatów nie zdobyli politycy ze środowiska politycznego głowy państwa i opozycyjni liberaltowie z lewicowo-centrowego sojuszu *Progresywnej Słowacji* oraz partii *Razem* (PS/Spolu), choć zaledwie rok wcześniej ich kandydatka – Zuzana Čaputová – zwyciężyła w wyborach prezydenckich (Dębiec, Gniazdowski 2020). W tej sytuacji prezydentka została bez zaplecza politycznego w parlamencie (Csaky, Romsics 2018).

Co prawda, Čaputová wspierała kampanię OĽaNO i samego Igora Matoviča, a także sprzyjała tworzącemu się rządowi pod jego kierownictwem, ale kolejne miesiące współpracy nie należały do łatwych kohabitacji. Na fali haset walki z korupcją pierwsze miesiące rządów Matoviča miały charakter rewolucji. Nieprzewidywalne działania oraz kłótnie między koalicjantami tworzyły atmosferę, w której szukającej kompromisów Čaputovej było coraz trudniej współpracować (Šimečka 2021). Co więcej, winą za chaos na Słowacji związany z nieumiejętnym zarządzaniem państwem Matovič obarczył również Panią Prezydent, mimo że przepisy zawarte w Konstytucji oraz wynikające z kultury politycznej tego państwa nie dają głowie państwa kompetencji w sytuacji, jaka wystąpiła w związku z pandemią.

Od połowy lutego 2021 roku Słowacja przewodziła w globalnym zestawieniu państw z największą liczbą zgonów z powodu COVID-19 w ujęciu tygodniowym *per capita*³ (Dębiec 2021). Obciążało to bardzo słowacką służbę zdrowia i dodatkowo nałożyło się na chaos polityczny w rządzie, który nie sprzyjał sprawnemu wsparciu lekarzy i pielęgniarek.

³ Według stanu na 2 marca 2021: 1,88 zgonów na 100 tys. mieszkańców Słowacji, przy 1,56 w Czechach i 0,59 w Polsce.

Po raz kolejny Zuzana Čaputová wezwała rząd Matoviča do gruntownego przemyślenia zarządzania pandemią COVID-19. Była to niestety jedyna możliwa forma nacisku głowy państwa na rząd. Tym co pozostało w ramach plenipotencji Čaputovej było zachęcanie rodaków do szczepień i przestrzegania ograniczeń zalecanych przez WHO i słowackich lekarzy, służąc swoim przykładem (Lubicz-Miszewski, Marušiak 2022: s. 61–96; Čaputová *negativní...* 2020). W styczniu 2021 roku, po niekonsultowanym z nikim zakupie przez premiera Matoviča nieakceptowanych w UE rosyjskich szczepionek *Sputnik*, zarówno koalicjanci, jak i opinia publiczna straciła cierpliwość do kolejnych zachowań lidera OL'aNO. Zarówno liderzy partii współtworzących rząd, jak i prezydentka Čaputová odbyli szereg rozmów mających na celu zmianę na stanowisku premiera. Aby zażegnać konflikt i nie dopuścić do przedterminowych wyborów, zdecydowano się na rekonstrukcję rządu. 1 kwietnia 2021 roku na czele nowego gabinetu stanął Eduard Heger (do tej pory „prawa ręka” Igora Matoviča), a sam Matovič objął tekę ministra finansów (Wolska 2020).

Kolejny kryzys, wywołany rok później, wiązał się również z osobą Igora Matoviča. Niezadowolony z wyników badań dotyczących popularności jako ministra finansów, przypomniał on stary projekt ustawy gwarantującej rodzinom większe zasiłki, ulgę podatkową i pieniądze na zajęcia pozaszkolne dla dzieci. Był to zabieg populistyczny, którego celem miało być zwiększenie poparcia i popularności szefa OL'aNO. Także wówczas interweniowała prezydentka Čaputová ostrzegając, że pakiet zawiera zapisy, które wcale nie przysłużą się poprawie sytuacji najbiedniejszych rodzin i dodała, że w razie przełamania jej weta w parlamencie skieruje projekt do Trybunału Konstytucyjnego. Tym samym, po raz kolejny, Čaputová zaangażowała się w bieżącą politykę rządu. O ile ustawa została odrzucona, o tyleż konflikt w rządzie eskalował. Pani Prezydent nie kryła rozczarowania postawą liderów partii koalicyjnych, a podejmując kolejne próby mediacji, coraz bardziej wyrażała swoją bezradność wobec postaw i zachowań słowackich polityków. W tym kontekście trudno postrzeżać zarzuty i krytykę jej działań przez liderów politycznych czy dziennikarzy jako zasadne. Nie do końca bowiem możliwe jest oddzielenie uwag o charakterze krytycznym wobec jej działań i decyzji od narracji populistycznej, która obarczała ją odpowiedzialnością za efekty decyzji rządu, na które – według prawa – prezydentka nie miała narzędzi wplywu.

Postrzegana jako symbol wartości demokratycznych, Čaputová dążyła do zagwarantowania ciągłości władzy i sprawnego zarządzania państwem, wykorzystując swój autorytet oraz wszelkie narzędzia polityczne. Po wotum nieufności dla rządu Eduarda Hegera, w maju 2023 roku, zdecydowano o powstaniu tzw. rządu technicznego, którego zadaniem miało być kierowanie państwem do czasu przedterminowych wyborów zarządzonych przez Čaputová na 30 września 2023 roku. Korzystając ze swoich prerogatyw, słowacka głowa państwa ściągnęła jednak na siebie kolejną falę krytyki, głównie ze strony przewodzącego w badaniach opinii publicznej SMERu – Socjaldemokracji (18%) byłego premiera Roberta Fico (Dębiec 2023b).

W przestrzeni międzynarodowej Čaputová zajmowała się w tym czasie promowaniem demokracji i wartości jej przypisanych oraz apelowała w kwestiach m.in. lo-

sów afgańskich kobiet (Klingert 2021), a także udzielała wywiadów, które poprawiły wizerunek Słowacji i Słowaków na świecie (Lepiarz 2021; *Zuzana Čaputová urges EU leaders...* 2022). Od początku kadencji zdawało się, że fenomen Čaputovej i swoista „moda na Čaputová” było zjawiskiem współtowarzyszącym jej prezydenturze. Niestety z czasem stała się ona bardziej popularna i doceniana za granicą aniżeli we własnym państwie. Warto również w tym miejscu przypomnieć, że choć art. 102 Konstytucji Republiki Słowackiej określa dokładnie kompetencje głowy państwa w kwestiach polityki zagranicznej i wewnętrznej, to praktyka polityczna od 1993 roku pokazuje, że jest to stanowisko reprezentacyjne. Kultura polityczna oraz zwyczaj na Słowacji, a także do tychczasowe prezydentury poprzedników Čaputovej, ograniczają możliwość działania prezydenta lub prezydentki. Polityk sprawujący funkcję głowy państwa jest raczej traktowany jako arbiter łagodzący konflikty i spory pomiędzy partiami i ich liderami w polityce wewnętrznej. W polityce zagranicznej głowa państwa skupia się na działaniach reprezentacyjnych, które są spójne z założeniami rządu, a w szczególności wytycznymi słowackiego MSZ. Sama Čaputová dodatkowo, poprzez swoje zachowawcze podejście do powierzonych jej zadań, a także nazbyt formalne realizowanie uprawnień przypisanych do jej pozycji oraz brak odpowiedniego temperamentu czy też charyzmy politycznej, uszczuplała dodatkowo zakres narzędzi, poprzez jakie głowa państwa może kształtować politykę.

Po 24 lutego 2022 roku wyzwaniem dla Słowacji, a tym samym prezydentury Zuzany Čaputovej, stała się kwestia ukraińska oraz związany z nią napływ uchodźców (Bukalska 2023; s. 46–48; Pyka 2022). Według rozmaitych badań i analiz, Słowacy nadal pozostają prorosyjskim społeczeństwem, gdzie 50% ankietowanych nie miaoby nic przeciwko wygranej Rosjan w Ukrainie, a w lutym 2022 około 40% Słowaków uważało, że winę za eskalację wojny ponosi NATO i USA (Hudec 2022; Muzikárová 2023). Wśród zwolenników słowackiej lewicy „istotną rolę w utrzymywaniu sympatii względem Moskwy odgrywa kultywowana pamięć o wyzwoleniu Słowacji przez wojska sowieckie [podczas II wojny światowej], zaś w części środowisk konserwatywnych – rzekome przywiązanie Putina do tego nurtu i postrzeganie jego reżimu [...] jako wiodącego ideowy spór z zachodnim liberalizmem” (Dębiec 2022).

Wielu Słowaków, jak pokazały badania think-tanku *Globsec* (2022), wyraża swoje obawy co do przyjęcia Ukraińców będących uchodźcami i aż 70% społeczeństwa wskazuje w sondażach na konieczność ograniczenia pomocy udzielanej im przez rząd w Bratysławie. Mimo to oficjalnie rząd Słowacji współdziała z innymi państwami Unii i zarówno popiera sankcje nakładane na Rosję, jak i uczestniczy w pomocy organizowanej przez państwa europejskie oraz w ramach sojuszu NATO. Słowacka prezydentka Zuzana Čaputová była prawdopodobnie jedyną głową państwa (poza prezydentem Ukrainy Zełenskim), która do rosyjskich żołnierzy zwróciła się w ich ojczystym języku, apelując o zaprzestanie zbrodni wojennych na ukraińskiej ludności cywilnej, zwłaszcza na kobietach (Čaputová 2022; *Slovak president...* 2022). Jednocześnie Pani Prezydent apelowała o pomoc i solidarność z sąsiadującym narodem, zachęcała do okazywania empatii uchodźcom, a właściwie głównie uchodźczyniom, oraz apelowała o przekazywanie

broni walczącym oddziałom armii ukraińskiej. Co więcej, głośno mówiła o dezinformacji rosyjskiej na Słowacji i konieczności walki z nią (Bayer 2023).

Kolejnym momentem przełomowym dla Pani Prezydent były wydarzenia w Bratysławie w październiku 2022 roku, kiedy doszło do ataku na osoby związane ze środowiskiem LGBT+ (Filo, Kovačič Hanzelová 2022; Debnár, Petrovič 2022). Nie po raz pierwszy musiała ona zająć zdecydowane stanowisko i nawoływać do solidarności społecznej względem mniejszości. Čaputová niezwłocznie wyraziła współczucie dla rodzin osób zamordowanych i była uczestniczką demonstracji w Bratysławie, gdzie w większości młodzi ludzie protestowali przeciwko szerzeniu nienawiści względem mniejszości seksualnych i nawoływali do odpowiedzialności polityków za wypowiadane publicznie słowa. Sama Čaputová przypomniała w swoim przemówieniu w czasie manifestacji, jak wielką siłę mają słowa i że ich niebezpieczeństwo polega na nakłanianiu ludzi do nienawiści względem bliźniego (Svobodová 2022; *Slovenští politici...* 2022). Odnosiła się w ten sposób również do wypowiedzi członków OL'aNO, czyli partii ówczesnego premiera i lidera koalicji rządzącej (Vilček 2022).

Zastraszanie polityków, dziennikarzy oraz osób komentujących bieżącą politykę na Słowacji nie jest niczym nowym. Niemniej, wybór kobiety na stanowisko głowy państwa mógł nieść nadzieję na złagodzenie języka inwektyw i pomówień, jakiego używali politycy słowaccy w ostatnich latach. Niestety ani kultura polityczna, ani dobre wychowanie nie chroniło Čaputovej przed nieparlamentarnymi epitetami jakimi określali ją przeciwnicy polityczni (Valachyová 2022; Tabery 2023; *Útoky na Čaputovou* 2023). Z każdym rokiem jej prezydentury degradował język debaty publicznej, a ataki *ad personam* stawały się coraz ostrzejsze. Niestety przez długi czas ani jej środowisko polityczne, ani słowaccy liderzy i dziennikarze wspierający demokratyczne środowiska nie stanęli jednoznacznie po jej stronie i nie udzielili wsparcia, jakiego można by oczekiwać od zaplecza politycznego głowy państwa (Tódová 2023a; *Čaputová rekla...* 2023).

Decyzja prezydentki o niekandydowaniu w kolejnych wyborach była na Słowacji tyleż samo zaskoczeniem, co i nietrudnym do przewidzenia ruchem (Dębiec 2023a). Mimo wysokiego poparcia w sondażach, Zuzana Čaputová ogłosiła swoją decyzję 20 czerwca 2023 roku, czyli osiem miesięcy przed terminem kolejnych wyborów (Pyka 2023). Wraz z decyzją prezydentka podała uzasadnienie i powody, dla których chce wycofać się z bieżącej polityki uznając, że czuje się wyczerpana i nie będzie mogła pełnić swoich obowiązków przez kolejną kadencję na poziomie, jakiego wymaga jej funkcja (Mikušovič et al. 2023). Dała także do zrozumienia, że ataki pod jej adresem oraz zachowania względem jej najbliższych wywołują u niej lęk o ich zdrowie i życie (Pešeková 2023). Po oświadczeniu Čaputovej część opinii publicznej przyznała, że sytuacja na Słowacji nie jest zbyt optymistyczna, a demokracja, po jej decyzji, wydaje się być w jeszcze większym zagrożeniu. Pojawiły się także, co prawda nieliczne, głosy poparcia dla jej stanowiska (Filo 2023). Mimo to wiele osób wyrażało swoje rozczarowanie, smutek, a nawet zarzuciło jej tchórzostwo i brak odpowiedzialności (Tódová 2023b).

Podsumowanie

Okres przed 2019 rokiem, czyli do czasu wygrania wyborów prezydenckich przez Zuzanę Čaputovą, pozwalał przewidzieć, że nowy lider czy liderka wyłoniona po demonstracjach i nawoływaniach wielu Słowaków do demokratycznych wartości w polityce musi reprezentować postawę, jakiej do tej pory nie wymagano od słowackiej głowy państwa. Należało zwalczyć powszechny populizm i nepotyzm, korupcję w strukturach państwa, klientelizm i zasady działania rządu, które są raczej typowe dla struktur mafijnych, a nie zasad działania praworządnego państwa. Nowym otwarciem miała być prezydentura Čaputovej, a ona sama miała przyjąć na siebie rolę symbolu prozachodniej, współpracującej z Unią i NATO, a także strzegącej wartości konstytucyjnych polityczki. Niestety jedna kobieta nie zdoła naprawić państwa i jego źle działających mechanizmów (Belej Majerčínová 2023). Co więcej, prezydentka, zachowując zbyt daleko idącą dyskrekcję o swoim życiu jako głowy państwa, nie sygnalizowała dostatecznie skali ataków kierowanych pod jej adresem, jak i wobec jej najbliższych.

Podsumowując przeprowadzone badanie, należy wskazać błędy, jakie doprowadziły Čaputovą do deklaracji o nieubieganiu się o drugą kadencję głowy państwa w czerwcu 2023 roku:

- brak zaplecza politycznego funkcjonującego w słowackim parlamencie i gotowego popierać głowę państwa w jej decyzjach;
- bierność środowiska demokratycznego wobec ataków względem głowy państwa oraz brak wsparcia ze strony środowisk politycznych i opiniotwórczych na Słowacji;
- brak wyrażania poparcia tak politycznego, jak i społecznego dla jej działań w przestrzeni publicznej;
- brak napiętnowania politycznego i medialnego zachowań wykraczających poza kulturę polityczną i nieakceptowanych w demokracjach europejskich;
- ataki i inwektywy kierowane pod adresem głowy państwa, nie tylko jako polityczki, ale i kobiety, które pozostawały bez konsekwencji prawnych i politycznych dla ich autorów;
- konieczność walki z przedstawicielami rządu i opozycji, zamiast współpracy w sytuacjach tak ekstremalnych jak czas pandemii czy eskalacja konfliktu na Ukrainie;
- niezapewnienie odpowiednich warunków do pracy i zamieszkania głowie państwa, które chroniłyby ją i oddziały od agresywnych ataków, zapewniając jej bezpieczeństwo oraz spokój konieczny do sprawowania funkcji;
- niedostateczne informowanie przez środowisko prezydenckie, jak i samą prezydentkę, o skali zagrożenia, jakie utrzymuje się w jej otoczeniu i wobec jej osoby w trakcie sprawowania funkcji;
- medialne recenzowanie przy nikłym wsparciu eksperckim działań prezydentki i jej środowiska;
- zbyt duża rotacja osób pełniących funkcje doradcze i pracujące w sztabie prezydentki w czasie sprawowania przez nią funkcji głowy państwa.

To tylko część wniosków, jakie na podstawie analizy dotychczasowej pracy Čaputovej i publicznych informacji można wysnuć, chcąc zrozumieć, dlaczego kobieta, która na wiosnę 2019 roku była nadzieją słowackiej polityki i elit demokratycznych, później okazała się nie gotowa walczyć o reelekcję.

Inną kwestią, choć niezwykle ważną, jest pytanie o konieczność ubiegania się o drugą kadencję, co raczej jest zwyczajem aniżeli obowiązkiem polityków pełniących stanowiska głowy państwa. Tym, co zastanawia, jest nie tyle pytanie, dlaczego Zuzana Čaputová podjęła decyzję o odejściu z polityki, co raczej na ile jej środowisko dysponuje innymi politykami i polityczkami, którzy osiągają podobną popularność głosząc podobne hasła. Zdaje się bowiem, że rezygnacja Čaputovej była do przewidzenia, ale nikt ze słowackich liderów nie potrafi zająć jej miejsca. Co takiego działo się przez te cztery lata, że ani politycy, ani środowiska intelektualne nie byli zdolni do wylansowania kolejnych liderów i liderek, jacy mogliby stać się ikonami sceny politycznej oraz charyzmatycznymi przywódcami w czasach, kiedy walka o demokrację na Słowacji zdaje się trwać. Liczenie, że jedna osoba o dużym zaufaniu społecznym zapewni liderom opozycji i elitom prodemokratycznym zwycięstwo, jest zaskakującą naiwnością. Trudno uwierzyć, że ktokolwiek na Słowacji mógł na to liczyć. Wydaje się zatem, że istotą problemu może być różnica między męskim i kobiecym punktem widzenia oraz oceną możliwości sprawowania funkcji politycznych.

W polityce XXI wieku nie chodzi o wyścig czy konkurencję, której kres następuje wraz ze śmiercią polityka nie chcącego zrezygnować ze sprawowanej funkcji, ale o służbę publiczną, którą wypełnia się w najwyższym poczuciu rzetelności i dyspozycyjności. Przyznanie się do zmęczenia, chęć zajęcia się innymi problemami poza głównym nurtem politycznym, czy wreszcie skupienie się na życiu osobistym powinny być traktowane jako wyraz dojrzałości i odpowiedzialności osób zajmujących najwyższe stanowiska w państwie, a nie stawać się powodem rozgoryczenia. Być może, Zuzana Čaputová, podobnie jak inne polityczki na świecie, które w okresie pandemii sprawowały swoje urzędy, daje lekcję nowych wzorców i zachowań politycznych. Jakkolwiek potoczy się kampania wyborcza na Słowacji, prezydentura Zuzany Čaputovej stanowi istotny moment w najnowszej historii tego państwa i staje się współczesną cezurą rzeczywistości politycznej Słowacji.

Iwona Jakimowicz-Pisarska – dr hab., prof. AMW. Od 2005 roku zatrudniona w Katedrze Stosunków Międzynarodowych na Wydziale Nauk Humanistycznych i Społecznych Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. Zajmuje się zawodowo zagadnieniami funkcjonowania państw europejskich, migracją oraz polityczną rolą kobiet w państwach UE. W 2023 roku wspólnie z prof. Moniką Banaś wydały pod swoją redakcją książkę *Kobiety w polityce*.

Iwona Jakimowicz-Pisarska – Ph.D., D.Sc., prof. AMW. Since 2005, she has been employed at the Department of International Relations at the Faculty of Humanities and Social Sciences (Naval Academy in Gdynia). Her professional interests include: the functioning of European countries, migration and the political role of women in EU countries. In 2023, she and prof. Monika Banaś published the book *Women in Politics* under their editorship.

➔ Bibliografia:

- APPLEBAUM Anne (2019), *Jak wyjść z bagna populizmu? Odpowiedź na Słowacji*, „Gazeta Wyborcza”, 17.10.2019.
- BAYER Lili (2023), *Slovakia risks succumbing to Russian disinformation, president warns*, „Politico”, <https://www.politico.eu/article/eu-risks-losing-slovakia-russia-disinformation-president-zuzana-caputova/> (03.06.2023).
- BELEJ MAJERČINOVÁ Adriána (2023), *Čo znamená koniec Čaputovej éry? Špekuluje sa o prvých menách. Lidri jej ďakujú, Smer vyťahuje plán mimovládok*, <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/671954-co-znamenaja-koniec-caputovej-ery-lidri-jej-dakuju-smer-vytahuje-plan-mimovladok/> (20.06.2023).
- BUKALSKA Patrycja (2023), *Co się dzieje ze Słowacją. Wywiad z Michalem Vašečką*, „Tygodnik Powszechny”, nr 28.
- CSAKY Zselyke, ROMCISC Gergely (2018), *Slovakia and the coming post-Fico era*, „New Eastern Europe”, <https://neweasterneurope.eu/2018/08/27/slovakia-coming-post-fico-era/> (27.08.2018).
- ČAPUTOVÁ NEGATIVNÍ, *covid se zatím neprokázal. V karanténě zůstane, počká na další test* (2020), https://www.lidovky.cz/svet/u-caputove-se-koronavirus-neprokazal-slovenska-prezidentka-dal-zustava-v-karantene.A200625_224934_ln_zahranici_ele (25.06.2020).
- ČAPUTOVÁ ŘEKLA, *že verbální útoky na svou osobu zohledňuje při rozhodování o opětovné kandidatuře* (2023), „Dennik N” 28. května 2023, <https://dennikn.cz/minuta/1157869/> (28.04.2023).
- ČAPUTOVÁ Zuzana (2022), *To Russian soldiers and their commanders, to all concerned...*, <https://www.youtube.com/watch?v=wGes3VZfUL4> (26.04.2022).
- DEBNÁR Ján, PETROVIČ Ján (2022), *Pri strelbe v centre Bratislavy prišli o život dvaja ľudia*, <https://www.aktuality.sk/clanok/zYy2cckk/pri-strelbe-v-centre-bratislavy-prisli-o-zivot-dvaja-ludia/> (12.10.2022).
- DĘBIEC Krzysztof, GNIAZDOWSKI Mateusz (2020), *Słowacja: koniec rządów Smeru, triumf Igora Matoviča*, „Analizy”, Ośrodek Studiów Wschodnich, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-03-02/slowacja-koniec-rzadow-smeru-tryumf-igora-matovica> (02.03.2020).
- DĘBIEC Krzysztof (2021), *Słowacja na skraju katastrofy zdrowotnej i kryzysu rządowego*, „Analizy”, Ośrodek Studiów Wschodnich, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-03-03/slowacja-na-skraju-katastrofy-zdrowotnej-i-kryzysu-rzadowego> (03.03.2021).
- DĘBIEC Krzysztof (2022), *Słowacja: strategiczne dylematy po rosyjskiej inwazji na Ukrainę*, „Komentarze OSW”, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-05-10/slowacja-strategiczne-dylematy-po-rosyjskiej-inwazji-na> (10.05.2022).
- DĘBIEC Krzysztof (2023a), *Rząd techniczny Ódora na Słowacji: cisza przed wyborczą burzą*, „Analizy”, Ośrodek Studiów Wschodnich, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-05-16/rzad-techniczny-odora-na-slowacji-cisza-przed-wyborcza-burza> (16.05.2023).
- DĘBIEC Krzysztof (2023), *Słowacja: rezygnacja prezydent Čaputovej z ubiegania się o reelekcję*, „Analizy”, Ośrodek Studiów Wschodnich, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-06-21/slowacja-rezygnacja-prezydent-caputovej-z-ubiegania-sie-o-reelekcje> (21.06.2023).
- FILO Jakub (2023), *Chcete rovnakú politiku, akú ste videli štyri roky v paláci? Máte možnosť si ju zvoliť (komentár)*, „SME Komentáre” 20.06.2023, <https://komentare.sme.sk/c/23184485/prezidentka-zuzana-caputova-nebude-kandidovat-komentar.html> (21.06.2023).

- FILO Jakub, KOVAČIČ HANZELOVÁ Zuzana (2022), *Útočník zastrelil v Bratislave dvoch ľudí. Zvažuje sa aj nenávisťný motív*, "SME Domov" 12.10.2022, <https://domov.sme.sk/c/23032145/strelba-bratislava-zamocka.html> (13.10.2022).
- GLOBSEC (2022) *GLOBSEC Trends 2022. Slovakia*, https://www.globsec.org/sites/default/files/2022-11/GLOBSEC%20Trends%202022%20Slovakia_0.pdf (13.06.2023).
- GRZESICZAK Łukasz (2019), *Pierwsza kobieta na czele Słowacji. Nieznana do niedawna Zuzana Čaputowa zdobyła ok. 60 proc. głosów w wyborach prezydenckich*, „Gazeta Wyborcza”, 31.03.2019.
- HUDEC Michal (2022), *Most Slovaks want Russia to win Ukraine war*, "Euractiv", https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/most-slovaks-want-russia-to-win-ukraine-war/ (15.09.2022).
- KIŠŠOVÁ Katarína (2019), *Politika je pánsky klub. Muži medzi seba ženy nepúšťajú a nemusi to zmeniť ani Čaputová*, <https://tvnoviny.sk/domace/clanok/96908-politika-je-pansky-klub-muzi-medzi-seba-zeny-nepustaju-a-nemusi-to-zmenit-ani-caputova> (31.03.2019).
- KLINGERT Liv (2021), *Female leaders call for ending violence against girls and women in Afghanistan*, "Politico", <https://www.politico.eu/article/female-leaders-equal-rights-ending-violence-against-girls-women-afghanistan-kabul/> (03.09.2021).
- KOSATÍK Pavel (2021), *Slovensko 30 let poté*, Praha.
- KOSATÍK Pavel (2023), *Slovenské století*, Praha.
- LEPIARZ Jacek (2021), *Čaputová w „Spieglu” za zasadą „pieniądze za praworządność”*, „Deutsche Welle” 27.02.2021, <https://www.dw.com/pl/%C4%8Daputov%C3%A1-w-spieglu-za-zasad%C4%85-pieni%C4%85dze-za-praworz%C4%85dno%C5%9B%C4%87/a-56722568> (27.02.2021).
- LUBICZ MISZEWSKI Michał, MARUŠIAK Juraj (2022), *Skutki społeczne pandemii COVID-19 w Republice Słowackiej*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, nr 20(2022), z. 3. DOI: 10.36874/RIESW.2022.3.3
- MIKUŠOVIČ Dušan, KEREKES Daniel, ČOREJ Tomáš (2023), *Zuzana Čaputová potvrdila, že už nebude kandidovať. Nemám dost sil, vyhlásila*, „Dennik N” 20.06.2023, <https://dennikn.sk/3424457/prezidentka-potvrdila-ze-uz-nebude-kandidovat-nemam-dost-sil-na-dalsi-mandat-vyhlasila/> (21.06.2023).
- MUZIKÁROVÁ Soňa (2023), *Why some EU countries in the east are still pro-Russia*, "Aljazeera", <https://www.aljazeera.com/opinions/2023/2/6/why-some-eu-countries-still-harbour-pro-russian-sentiments> (06.02.2023).
- PEŠEKOVÁ Kamila (2023), *Čaputová skončí. Zmobilizuje to ty, kteří chtějí udržet Slovensko na jeho dosavadní cestě?*, https://www.lidovky.cz/nazory/zuzana-caputova-slovensko-prezidentka.A230621_192405_In_nazory_hud (21.06.2023).
- PYKA Aleksandra (2022), *Wschód porwany albo tragedia Słowacji w brudnych łapach Rosji*, „Krytyka Polityczna” 17.03.2022.
- PYKA Aleksandra (2023), *Zuzana Čaputová ma dość. Prezydentka Słowacji nie wystartuje w kolejnych wyborach*, „Krytyka Polityczna” 21.06.2023.
- SVOBODOVÁ Ivana (2022), *Stavidla jsou otevřená a puška dole ze stěny*, „Respekt”, nr 42, 17-23.10.2022.
- ŠIMEČKA Martin M. (2021), *Kiedy „zwyczajni ludzie” zostają postami lub ministrami, powstaje chaos. Następnym etapem jest tyrania*, „Gazeta Wyborcza” 10.07.2021.

- SLOVENŠTÍ POLITICI odsuzují dvojnásobnou vraždu namířenou proti LGBT+ (2022), <https://ct24.ce-skatelevize.cz/svet/3535956-utok-v-bratislave-byl-zrejme-namireny-proti-lgbt-a-take-dlouho-planovany-uedl> (15.07.2023).
- SLOVAK PRESIDENT calls on Russian troops to "end this terrible war" (2022), SME "The Slovak Spectator", <https://spectator.sme.sk/c/22895259/slovak-president-calls-on-russian-troops-to-end-this-terrible-war.html> (24.04.2022).
- TABERY Erik (2023), *Čaputová si prošla peklem. Útočili na její dceru, řvali jí pod okny, popisuje Tabery*, „Hospodářské Noviny“ 23.06.2023, <https://zahranicni.hn.cz/c1-67218850-caputova-si-pros-la-peklem-utocili-na-jej-i-dceru-rvali-ji-pod-okny-popisuje-tabery> (26.06.2023).
- TÓDOVÁ Monika (2023a), *Prezidentka Čaputová: Útoky opozície sú nepekne, ale dá sa to rozdávať, v slušnosti nesmieme polaviť*, „Dennik N“ 22.04.2023, <https://dennikn.sk/3338174/prezidentka-caputova-utoky-opozicie-su-nepekne-ale-da-sa-to-rozdychat-v-slusnosti-nesmieme-polavit/> (23.04.2023)
- TÓDOVÁ Monika (2023b), *Ako zachrániť demokraciu: o rozhodnutí prezidentky, násilí Borisa Kollára aj o kandidátke Smeru*, „Dennik N“, <https://www.youtube.com/watch?v=XkpMjw-LINw&t=4544s> (22.06.2023).
- ÚTOKY NA ČAPUTOVOU přebily dno, na jaké jsme byli na Slovensku zvyklí, říká o jejím rozhodnutí expert (2023), „Rozhovor iRozhlas“ 20. června 2023, https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/zuzana-caputova-slovensko-prezidentka-bratislava_2306202053_bko (20.06.2023).
- VALACHYOVÁ Kristina (2022), *Útoky na Zuzanu Čaputovou i její rodinu. Prezidentka by se nemusela michtat do všeho, zní od manželky Igora Matoviče*, <https://www.lp-life.cz/utoky-na-zuzanu-caputovou-pani-prezidentka-se-nemusela-michtat-do-vseho> (01.07.2022).
- VILČEK Ivan (2022), *Heger ani po vraždě v Bratislavě nemluví o LGBTI, na sociální síti to schytl*, <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-heger-ani-po-vrazde-v-bratislave-nemluvi-o-lgbti-na-socialni-siti-to-poradne-schytl-40411519> (13.10.2022).
- WOLSKA Anna (2020), *Słowacja: Nowy rząd mimo pandemii koronawirusa*, „Euractiv“, <https://www.euractiv.pl/section/demokracja/news/slowacja-nowy-rzad-mimo-pandemii-koronawirusa/> (21.03.2020).
- ZUZANA ČAPUTOVÁ *URGES EU LEADERS and citizens to defend democracy and its fundamental values* (2022), "Europe Daily Bulletin", no. 13046, <https://agenceurope.eu/en/bulletin/article/13046/9> (20.10.2022).